

Interventie

Romeo

Samenvatting

Doelgroep

Jongens van 12 tot 18 jaar die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen en risico lopen op herhaling ervan.

Doel

Het doel van Romeo is het versterken van de seksuele interactiecompetentie bij jongens om herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen.

Aanpak

Kern van de aanpak is de werkrelatie. Met zijn oplossingsgerichte en outreachende benadering vindt de begeleider aansluiting bij de jongen en is hij een effectief rolmodel. Door middel van sociale interactie, ervaringsleren en reflectie in een gevarieerd programma wordt een optimaal leerproces in gang gezet. Het vlaggensysteem is leidraad en helpt ook ouders of een betrokkene adequaat te reageren (Frans & Franck, 2010).

Materiaal

Qpido, Amsterdams Expertisecentrum in seksespecifieke hulpverlening en onderdeel van Spirit Jeugd en Opvoedhulp, is eigenaar het programma Romeo. Voor de Romeo-begeleiders stelt zij het volgende materiaal beschikbaar: een programmahandleiding en werkkoffer. De werkkoffer bevat de onderzoeksinstrumenten en het oefenmateriaal, zoals speelkaarten een werkboekje voor de jongens, een link naar Youtube voor filmmateriaal en onderdelen uit de voorlichtingskoffer van Rutgers WPF.

Onderbouwing

Romeo is gebaseerd op het cognitief gedragsmatige model van Vanwesenbeeck, Van Zessen, Ingham, Jaramovic en Stevens (1999) waarin de seksuele interactiecompetentie de sleutel is voor het bereiken van seksueel gezond gedrag. Bekende algemene en specifieke werkzame factoren zijn verwerkt in de aanpak, zoals een veilige en motiverende werkrelatie, de mentorfunctie, een cognitief gedragsmatige focus, aandacht voor cultuurverschillen en het betrekken van zowel de jongen als zijn ouder(s) (Van Yperen, 2012; Van der Put et al, 2013). Daarnaast heeft de methode Vlaggensysteem een centrale rol: zowel bij de inschatting van de aangemelde problematiek en selectie van de juiste doelgroep, als in het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Onderzoek

Jaarlijks vindt er een procesevaluatie plaats om de kwaliteit te bewaken en het programma door te ontwikkelen. De eerste procesevaluatie leidde tot de aanbeveling extra aandacht te besteden aan de implementatie van de onderdelen: 'het betrekken van ouders' en 'het werken met vragenlijsten'.

Dit is opgepakt in een extra groepstraining aan de begeleiders van Romeo en extra aandacht voor deze onderdelen in intervisie en werkbegeleiding.

Erkenning

Erkend door

Deelcommissie jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering d.d 01-10-2015

Oordeel: Goed onderbouwd

Toelichting:

Sterk punt van Romeo is dat er aandacht is voor een goede match tussen de jongeren en de hulpverlener. Met zijn oplossingsgerichte en outreachende benadering vindt de begeleider aansluiting bij de jongen en is hij een effectief rolmodel.

De referentie naar dit document is:

Mechteld Bontes en Sonja Bakker

(juni 2015). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Romeo'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies

1. Probleemomschrijving

1.1 Probleem

Leren omgaan met liefde of intimiteit, relaties en, seksualiteit en de identiteitsontwikkeling zijn belangrijke ontwikkelingstaken voor jongeren. Adolescente jongens proberen uit wie ze zijn, wat ze kunnen en waar hun grenzen liggen, ook op seksueel gebied. Het experimenteren met seksueel gedrag hoort voor een deel bij een gezonde seksuele ontwikkeling, maar er zijn grenzen aan dit experimenteelgedrag. Als het niet met wederzijdse toestemming, vrijwillig, gelijkwaardig, leeftijds- en ontwikkelingsadequaat, contextadequaat en met zelfrespect is, kan het verstoring zijn voor de seksuele ontwikkeling van zowel de jongen als de mensen in zijn omgeving. En in geval van herhaling, nemen de negatieve gevolgen voor zijn seksuele gezondheid toe. Met Romeo wordt aan dit probleem gewerkt.

In het onderzoek van De Graaf e.a. (2012) is de omvang en inhoud onderzocht van seksuele ongewenste ervaringen van jongeren voor hun 25e levensjaar. In dit onderzoek geeft 30% van de jongens aan dat zij wel eens iets op seksueel gebied hebben gedaan waarvan zij achteraf spijt hebben. Ruim één op de vijf jongens (22%) zegt welk eens druk of manipulatie op iemand te hebben uitgeoefend om seks te kunnen hebben (in de vorm van blijven aandringen, valse beloftes maken, misbruik maken van alcoholgebruik). Ook één op de vijf jongens (20%) heeft dit meegemaakt als slachtoffer van druk of manipulatie. Eén op de twintig jongens (5%) geeft aan wel eens gedwongen te zijn om seksuele handelingen te verrichten die hij eigenlijk niet wilde. En omgekeerd hebben bijna evenveel jongens (4%) naar eigen zeggen wel eens iemand gedwongen om seksuele dingen te doen die hij of zij eigenlijk niet wilde.

Uit ander onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag bleek dat eenderde van de jongens (31%) niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag had meegemaakt en een tiende van de jongens (11%) fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag had meegemaakt (De Haas, 2013). Eén tiende (11%) van de jongens deed aangifte voor niet-fysiek grensoverschrijdend gedrag en één op de vijf jongens (17%) deed aangifte van fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag. Verder bleek dat wanneer men zelf pressiemethoden had ingezet dit vooral 'ik bleef aandringen nadat iemand nee had gezegd' en 'ik loog tegen iemand' betrof.

De gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen voor zowel slachtoffer als dader lichamelijke, psychische en/of gedragsmatige gevolgen hebben. Bovendien wordt door dader-of slachtofferschap het risico groter om nog meer ervaringen mee te maken die in mindere of meerdere mate ongewenst zijn, zoals seksueel geweld of seksueel misbruik (Aken e.a., 2007).

2. Beschrijving interventie

2.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De interventie Romeo richt zich op jongens van 12 tot en met 18 jaar die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen en bij wie het risico bestaat dat zij dit herhalen. Seksueel overschrijdend gedrag is seksueel gedrag zonder wederzijdse toestemming, gelijkwaardigheid, respect of dat niet leeftijdsadequaat is (Frans & Franck, 2010).

Voorbeelden van seksueel grensoverschrijdende gedragingen zijn: een ander dwingen tot seksuele handelingen, respectloos en ongelijkwaardig gedrag naar de andere sekse (bijvoorbeeld dubbelzinnige opmerkingen, choquerende gedragingen of seksueel getinte grappen), en sexting (het verspreiden of delen van seksueel getinte foto's of berichten via mobiele telefoons of andere mobiele media zonder toestemming van de betreffende persoon) of grooming (het investeren in een vriendschapsrelatie puur om seksuele redenen).

Intermediaire doelgroep

De ouder(s) zijn intermediaire doelgroep. Zij worden beschouwd als partner in de aanpak, indien zij dit willen en kunnen en de Nederlandse taal voldoende beheersen. Indien zij niet bereid of in staat zijn om hun bijdrage te leveren, wordt direct na deze inschatting een andere steunfiguur uit het netwerk van de jongen of zijn ouders betrokken.

De aanmelder heeft na de intake geen rol in de interventie. Hij/zij wordt tussentijds geïnformeerd over voortgang en bij het einde van de interventie over het resultaat.

Selectie van doelgroepen

De gedragswetenschapper van Qpido beoordeelt of de aangemelde jongen kan deelnemen aan Romeo op basis van de volgende criteria:

- Jongen in de leeftijd van 12 tot en met 18 jaar;
- vertoont seksueel overschrijdend gedrag volgens aanmelder en beoordeling gedragswetenschapper op basis van RIS (Eijgenraam e.a., 2014) en vlaggensysteem Frans & Franck, 2010);
- of ervaart zelf problemen met seks, liefde en relaties.

Contra-indicaties zijn:

1. veroordeeld zijn voor seksueel misbruik, omdat in die gevallen een intensiever en ander aanbod beter past;
2. dusdanige verslavingsproblematiek (blowen of alcohol) waardoor de jongen onvoldoende kan profiteren van het programma van Romeo en eerst behandeling van de verslaving nodig is;
3. IQ lager van 70, omdat de oefeningen gericht op bijsturing van gedrag een sterk beroep doen op de cognitieve vaardigheden van de jongen.

De ouders of de potentiële ondersteuner buiten het gezin (intermediaire doelgroep) worden beoordeeld op de mate waarin zij in staat zijn om een ondersteunende rol bij de seksuele ontwikkeling van hun zoon in te vullen op basis van de volgende criteria: 1.) goede motivatie voor aanpassing eigen gedrag, 2.) voldoende beheersing van de Nederlandse taal, 3.) voldoende (toe)zicht op het gedrag van hun zoon.

2.2 Doel

Hoofddoel

Het doel van Romeo is versterking van de seksuele interactiecompetentie van de jongen waarmee herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomen wordt.

Seksuele interactiecompetentie is het geheel aan vaardigheden dat nodig is om seksueel contact veilig, prettig en gelijkwaardig te maken en de mate waarin de jongen in staat is om in seksuele situaties kennis, attitudes, gedachten en gevoelens in te zetten voor positieve seksuele interactie. Het betreft het kunnen praten over seks, weten wat je zelf wilt en wat de ander wil, grenzen kunnen stellen en accepteren in seks en relaties (Frans & Franck, 2010).

Seksueel grensoverschrijdend gedrag omvat iedere vorm van seksueel gedrag in verbale en non-verbale of fysieke zin, waarbij aan één of meer van de volgende criteria uit het vlaggensysteem niet wordt voldaan: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds-of ontwikkelingsadequaatheid, contextadequaat en zelfrespect (Frans & Franck, 2010).

Subdoelen

Subdoelen voor de jongen:

- 1.) De jongen heeft een versterkte seksuele interactiecompetentie, hetgeen zich uit in het kunnen praten over seks, weten wat eigen seksuele wensen zijn en die van de ander, grenzen kunnen stellen en die van de ander accepteren in seksualiteit, liefde en relaties;
- 2.) De jongen heeft een positievere attitude, gevoelens en cognities ten aanzien van seksualiteit, liefde en relaties;
- 3.) De jongen is zich bewust van de negatieve invloed van zijn vrienden of andere vormen van sociale beïnvloeding (media, cultuur en religie) op eigen gedragingen op het gebied van liefde, seksualiteit en relaties en kan hiermee omgaan;
- 4.) De jongen heeft iemand in zijn eigen omgeving bij wie hij terecht kan voor vragen en problemen op het gebied van seksualiteit en bij wie hij kan reflecteren op zijn eigen seksualiteit, eigen seksuele gedragingen en sekserol.

Subdoelen voor de opvoeder(s):

- a) De opvoeders weten welke ontwikkelingstaken er horen bij het stadium van de seksuele ontwikkeling van hun zoon;
- b) De opvoeders weten op welke wijze zij hun zoon kunnen ondersteunen bij zijn seksuele ontwikkeling en hebben de intentie en leren de vaardigheden om deze ondersteuning te bieden en/of aanvaarden de steun van anderen hierin richting hun zoon.

2.3 Aanpak

Opzet van de interventie

De opzet van het programma is als volgt:

- **Werving:** de voorlichters van Qpido die geregeld de voorlichting over seksualiteit en relaties 'Liefde is .' geven, verwijzen een

jongen naar Romeo wanneer zij signaleren dat hij seksueel overschrijdend gedrag vertoont (of zij motiveren hem om zich aan te melden). Daarnaast krijgen professionals die werken met risicojeugd (wijkteams, politie, andere jeugdzorgaanbieders, jeugdzorgPlus, Halt, Raad voor de Kinderbescherming, Veiligheidshuis) informatie over Romeo en de wijze waarop jongens kunnen worden aangemeld.

- **Selectie** van de aanmelding doet de gedragswetenschapper verbonden aan Romeo op basis van criteria van de doelgroep.
- **Intake** en kennismaking vindt plaats met de jongen en diens ouder(s), de aanmelder en twee Romeo begeleiders, zo snel mogelijk plaats na aanmelding en op kantoor.
- **Fase 1:** Onderzoek bestaat uit: twee wekelijkse bijeenkomsten van anderhalf uur met de jongen en één huisbezoek aan ouders.
- **Fase 2:** Uitvoering bestaat uit vijf wekelijkse individuele begeleidingsbijeenkomsten van anderhalf uur en één educatieve bijeenkomst van anderhalf uur aan ouders.
- **Fase 3:** Afsluiting en evaluatie vindt plaats in één bijeenkomst van anderhalf uur.

Er zijn twaalf bijeenkomsten. Een bijeenkomst is als volgt opgebouwd:

- Welkom,
- oriëntatie en associatie,
- oefenen,
- afsluiten.

Locatie en uitvoerders

De uitvoering vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen leefomgeving van de jongen, door een mannelijke begeleider. Belangrijk is dat de jongen zich 'veilig' en prettig voelt en de omgeving zich ervoor leent om gesprekken te voeren zonder dat anderen dit kunnen horen of zien. Soms wordt gebruik gemaakt van beeldmateriaal, dan is aansluiting voor laptop en internet noodzakelijk. De bijeenkomst (m.u.v. het huisbezoek) met ouders of de betrokken andere persoon uit het netwerk van de jongen, vindt bij voorkeur op kantoor plaats in een gespreksruimte, omdat dit vaak de beste gelegenheid biedt om zonder interruptie van andere gezinsleden het gesprek te voeren.

Inhoud van de interventie

Werving

Het programma Romeo is onderdeel van het Amsterdamse Expertisecentrum Qpido dat zich met voorlichtings- en interventieprogramma's richt op zowel jongeren, ouders als professionals. Op middelbare scholen geeft Qpido voorlichting aan jongeren en hun leerkrachten over seksualiteit, relaties en internet. Ook geeft Qpido informatie aan professionals in het jeugdveld (welzijnswerk, jeugd-en opvoedhulp, LVB- en GGZ-instellingen, politie, wijkteams) over het signaleren van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze voorlichtings- en informatiebijeenkomsten zijn tevens momenten waarop werving voor het programma Romeo plaatsvindt. De leerkrachten en jeugdprofessionals krijgen informatie over de inhoud en de doelgroep van het programma. Er is foldermateriaal beschikbaar en er staat informatie op de website van Qpido.

Selectie en intake

De gedragswetenschapper neemt de aanmeldingen telefonisch aan en beoordeelt deze op basis van de indicatiecriteria, waaronder het Risicotaxatie Instrument Seksueel grensoverschrijdend gedrag (RIS) (Eijgenraam e.a., 2014) en het vlaggensysteem. Daarna start het programma met een intakegesprek waarin kennismaking plaatsvindt tussen de jongen, diens ouders, de aanmelder en twee begeleiders van Romeo. Tijdens de intake krijgen de ouders en de jongen informatie over het programma Romeo, de spelregels en de verwachting van een actieve bijdrage van zowel jongen als ouders..

Er zijn twee begeleiders om de juiste match hulpverlener - cliënt te kunnen maken na afloop van de intake. Dit gebeurt op basis van de volgende factoren die tegen elkaar afgewogen worden door de gedragswetenschapper van Romeo in overleg met de begeleiders: culturele achtergrond, enthousiasme voor de casus en eerdere ervaringen met vergelijkbare casus, geloof in te bereiken resultaten spelen een rol. De reactie van de jongen wordt hierin meegenomen.

Fase 1: Onderzoek

Vervolgens start de onderzoeksfase, waarin de begeleider zich met behulp van de onderzoeksinstrumenten (zie tabel 1) inzicht verschafft in de seksuele interactiecompetentie van de jongen, de factoren die leiden tot seksueel grensoverschrijdende gedrag, vragen en ervaren problemen van de jongen zelf en tenslotte de mate waarin ouders ondersteunend zijn aan de seksuele ontwikkeling van hun zoon.

De onderzoeksfase is de start van het programma. Direct wordt over seks gepraat en met behulp van het 5-G-gesprek het seksueel grensoverschrijdende gedrag besproken. De SIER-vragenlijst, het boekje 'Verliefdheid en Seks' zijn aansprekende educatieve middelen met veel plaatjes, discussie en zelfonderzoek die de begeleider samen met de jongen afneemt. De begeleider is nieuwsgierig, oordeelt niet en luistert goed. Indien nodig deelt hij ook eigen ervaringen ten aanzien van

seksualiteit, liefde en relaties. De bijeenkomsten vinden plaats op locaties naar keuze van de jongen, waar hij zich prettig voelt. Dit zijn belangrijke ingrediënten voor het opbouwen van een goede werkrelatie.

Het huisbezoek geeft de begeleider inzicht in de seksuele opvoeding door ouders en is gericht op het opbouwen van een goede werkrelatie met hen. Eerst bespreekt hij met hen hun eventuele zorgen naar aanleiding van het seksueel grensoverschrijdende gedrag, dat aanleiding is voor de aanmelding bij Romeo. Indien relevant vraagt hij hen naar factoren als groepsdruk, sociale media of internet die van invloed waren - en hun mening hierop. Vervolgens vraagt hij hen hoe er in de opvoeding wordt omgegaan met 'grenzen' (bijvoorbeeld welke regels gelden er, hoe wordt gedrag begrensd) en met 'seksualiteit' (wie licht voor, wat vinden ouders passend seksueel gedrag, hoe vaak wordt er over gesproken etc.) en in hoeverre zij dit makkelijk of moeilijk vinden. Uitwisseling over problemen die kunnen ontstaan in de seksuele ontwikkeling in de leeftijd- en ontwikkelingsfase van de jongen en manieren om hiermee om te gaan (psycho-educatie) zijn tevens onderwerp van gesprek. Speciale aandacht is er voor hun opvatting over de ondersteunende rol van ouders bij het vervullen van de relevante ontwikkelingstaken en over algemene aspecten in de opvoeding die bijdragen aan de ontwikkeling van gezond seksueel gedrag (zoals affectie en intimiteit in het gezin).

De basishouding van de begeleider is open en nieuwsgierig en biedt ruimte voor het overbruggen van verschillen in opvatting gerelateerd aan religie en cultuur (Bronfenbrenner, 1995; Pels, 2006). Tenslotte vraagt hij hen in hoeverre zij tijdens het programma een ondersteunende rol willen en kunnen innemen, mits hij hen hiertoe in staat acht. Als dat niet het geval is, bespreekt hij met de ouders dat hij samen met de jongen op zoek gaat naar een persoon die hun zoon kan ondersteunen bij het vervullen van komende ontwikkelingstaken in zijn seksuele ontwikkeling. In het andere geval nodigt hij ouders uit voor een tweede bijeenkomst halverwege het programma.

De onderzoeksfase wordt door de begeleider en de gedragswetenschapper (verbonden aan Romeo ter inhoudelijke ondersteuning aan de begeleiders) afgesloten met een functionele analyse (SORC) van het seksueel grensoverschrijdende gedrag. Hiermee worden bevindingen uit onderzoek geordend naar: (1) omgevingsfactoren die het seksueel grensoverschrijdende gedrag van de jongen uitlokte(n) of in stand houden (Stimulus); (2) de invloed is van cognitie (specifiek denkfouten), gevoelens, attitude en vaardigheden of motivatie en het intelligentieniveau op het gedrag, (Organism); (3) de reactie(s) op het gedrag (Respons) en (4) welke gevolgen (of gebrek eraan) het gedrag uitlokt (Consequences). De analyse geeft inzicht in oorzaken van gedrag en biedt handvaten voor verandering en middelenkeuze.

Samen met de jongen wordt vervolgens een begeleidingsplan opgesteld, teneinde samen doelgericht aan de slag te gaan.

Fase 2: Uitvoering

Het plan wordt uitgevoerd aan de hand van thema's. Iedere bijeenkomst heeft een ander thema. In tabel 2 is in één overzicht weergegeven welke thema's aan bod komen, welke middelen er bij dit thema horen en wat er gedaan wordt binnen de thema's om de subdoelen te bereiken. Per thema zijn verschillende type middelen beschikbaar. Zo wordt het leerproces geoptimaliseerd (van den Berg, 2010) waarin de seksuele interactiecompetentie wordt versterkt en rekening wordt gehouden met verschil in leerstijlen ten behoeve van responsief handelen (Laan en Blom, 2006). Zo zijn er fysieke oefeningen (rollenspelen), talige oefeningen (schrijf-en leeropdrachten), (meta)cognitieve of logische oefeningen (kosten-en batenanalyse), visuele en ruimtelijke oefeningen (tekenen) en sociale oefeningen (met de vraag zich in een ander te verplaatsen)(Konijn, 2013). Dit is weergegeven in de laatste kolom van de tabel. De begeleider kiest minimaal twee oefeningen per thema.

Motiverende gespreksvoering (Rollinck en Miller, 2002), een oplossingsgerichte aanpak (zoals de schaalvraag) en cognitief gedragsmatige middelen (zoals cognitieve herstructurering) behoren tot de 'basishouding' van de begeleider. De middelen die onderdeel zijn van deze methodes zijn apart beschreven in de handleiding en worden dwars door alle fasen en thema's toegepast. De cognitief gedragsmatige middelen worden minimaal eenmaal per bijeenkomst toegepast, om (op termijn) effect op het gedrag te bereiken (Foolen e.a, 2013).

Halverwege het programma vindt de tweede bijeenkomst met de ouders plaats of de andere belangrijke persoon in het leven van de jongen die hem wil ondersteunen tijdens Romeo als ouders niet willen of kunnen. In dit laatste geval vindt eerst kennismaking plaats. Er wordt geoefend met

de methodiek van het Vlaggensysteem (Frans & Franck, 2010) dat hen handvatten biedt om seksueel grensoverschrijdend gedrag te duiden en erop te reageren. Speciale aandacht is er voor de experimenteerfase die noodzakelijk is om te ontwikkelen, er vindt uitwisseling plaats over manieren om hiermee om te gaan.

Fase 3: Afsluiting en evaluatie

Een goede afronding is een essentiële voorwaarde voor het bereiken van de (sub)doelen.

Tijdens de (laatste) evaluatiebijeenkomst wordt de SIER-vragenlijst opnieuw ingevuld en maken de begeleider en de jongen de balans op. Wat is er bereikt uit het begeleidingsplan en wat staat nog open? Wat is er geleerd en hoe houden we dit vast?

Verder wordt besproken hoe de jongen zijn toekomst op het gebied van seksualiteit ziet (zie tabel 3). Tot slot worden ter afronding de cliënttevredenheidsvragenlijst en de vragenlijst doelrealisatie ingevuld. Met de ouders en of de betrokken ondersteuner wordt de begeleiding telefonisch afgerond met een samenvatting van de laatste bijeenkomst. Indien de jongen dit

op prijs stelt worden zijn ouders en of ondersteuner bij de laatste bijeenkomst betrokken.

Aan de aanmelder wordt halverwege en aan het eind mondeling en schriftelijk informatie verschaft over de behaalde resultaten.

Zie bijlage voor een overzicht van het programma per fase: middelen en doelen.

2.4 Ontwikkelgeschiedenis

Betrokkenheid doelgroep

Romeo is ontwikkeld nadat werd geconstateerd dat er binnen de jeugdzorg te weinig aandacht is voor seksueel (grensoverschrijdend) gedrag, terwijl jongens daar wel problemen mee hebben. Bij het maken van Romeo is een aantal oefeningen afgeleid uit het voorlichtingsprogramma 'Liefde is.'. Dit is een lesprogramma voor groepen leerlingen op middelbare scholen over seksualiteit, liefde, relaties, grenzen en dwang. Ook is aan de leerlingen in de evaluatie van de voorlichtingslessen gevraagd over welke thema's zij meer willen weten of oefenen. Deze input is benut bij de themakeuze in het programma van Romeo. Na aanpassing van deze oefeningen voor individueel gebruik en de doelgroep, is aan de individuele jongens met wie de oefening is uitgevoerd feedback gevraagd en zijn er vervolgens verbeteringen aangebracht aan de gebruiksaanwijzingen bij deze oefening in de trainershandleiding. Tot slot zijn voor de procesevaluatie van Romeo jongeren gevraagd naar hun ervaringen; hun informatie heeft weer geleid tot nieuwe aanpassingen.

2.5 Vergelijkbare interventies

3. Onderbouwing

3.1 Oorzaken

De factoren die een tekort aan seksuele interactiecompetentie veroorzaken zijn:

1. Achtergrondkenmerken: Hieronder vallen de mate van seksuele vorming, sociale integratie en het gezinsklimaat. Zij vormen de achtergrond waartegen de individuele competenties zich voldoende of onvoldoende ontwikkelen. Negatieve invloed op de seksuele vorming heeft een gezinsklimaat waarin niet over seks gepraat wordt en (dus) niet wordt aangeleerd welk seksueel gedrag wel of niet aanvaardbaar is, waar grenzen liggen en hoe deze te respecteren (Frans e.a., 2011). Het opgroeien in een gezinsklimaat met weinig affectie en toezicht of chaotische gezinsomstandigheden kan bovendien een negatieve invloed hebben op het ontwikkelen van zelfsturing en een interne 'locus of control' wat heel negatieve gevolgen heeft voor grensoverschrijdend gedrag in de vorm van agressie of geweld (Aken e.a., 2007; Meij & Boendermaker, 2008).

2. Een tweede cluster factoren, de intermediaire factoren worden gevormd door socio-culturele achtergrond, persoonlijkheidskenmerken, kennis, cognities, attitudes en normen ten aanzien van seksualiteit, motieven en betekenissen ten aanzien van gender, seks, relaties en risico's.

De sociaal culturele achtergrond bepaalt mede de acceptatie van seksualiteit bij jongeren, de mate waarin seksualiteit bespreekbaar is en de attitude ten aanzien van genderrollen en gelijkwaardigheid in relaties (Gijs e.a., 2004; Graaf e.a., 2008; Straver, 1980). Onderzoek van De Graaf (e.a., 2012) toonde aan dat gebrek aan seksuele kennis door gebrek aan voorlichting samenhangt met een minder goed ontwikkelde seksuele interactiecompetentie.

3. Het derde cluster factoren bestaat uit factoren in de actuele context die een oorzaak kunnen zijn van onvoldoende seksuele interactiecompetentie. Dit zijn risicovolle partners, risicogedrag en risicosituaties. Risicogedrag is gedrag dat met name voor de omgeving onwenselijk is (Foolen e.a., 2013). Risicogedrag blijkt een goede voorspeller van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zowel in praktijk als uit onderzoek (Eijgenraam e.a., 2014). Belangrijke risicofactoren in de situatie betreffen de groepsdruk, vriendengroep en de invloed van de sociale media en internet op het seksueel gedrag van de jongen (Graaf & Vanwesenbeeck, 2006; De Graaf e.a., 2008; Pardoën & Pijpers, 2006, RutgersWPF, 2011).

4. De mate van 'evaluatie en bijstelling' is de laatste factor. Dit gaat over de evaluatie van concrete seksuele ervaringen, de interacties en de risico's die men gelopen heeft en vervolgens de mate waarin deze reflectie leidt tot bijstelling van attitude, motieven en betekenisgeving. Een omgeving waarin een normafwijkende opvatting heerst of seksueel grensoverschrijdend gedrag de norm is, vormen hierbij een risico (RutgersWPF, 2011; Smet e.a., 2008;).

3.2 Aan te pakken factoren

Zie bijlage voor het model 'Seksuele interactiecompetentie', behorend bij onderstaande tekst.

In het programma Romeo worden de veranderbare factoren uit het model van Vanwesenbeeck e.a. (1999) aangepakt. Dit

betreft de factoren uit de intermediaire context: kennis, gevoelens, attitude en betekenisgeving ten aanzien van seks, relaties en liefde. Hiermee wordt gewerkt aan subdoel 1. Daarnaast richt het zich op de aanpak van het risicogedrag in de actuele context (derde cluster in het model), door het beïnvloeden van onderliggende cognities en gevoelens en vaardigheden. Hiermee wordt gewerkt aan subdoel 2 (het beïnvloeden van vaardigheden, cognities en gevoelens) en subdoel 3 (het bewust raken van de negatieve invloed van sociale beïnvloeding (door groepsdruk, vrienden, media en internet) op eigen gedrag. En tenslotte richt Romeo zich op de 'de mate van evaluatie en bijstelling' uit het model, door te werken aan subdoel 4: het verbinden van de jongen aan een persoon bij wie hij terecht kan voor vragen en reflectie.

Romeo richt zich niet op de achtergrondkenmerken: 'sociale integratie' en 'seksuele vorming' uit het model en de risicovolle partners of risicosituaties uit de actuele context. Wel probeert Romeo door de bijeenkomsten met ouders een aanzet te geven tot verbetering van het gezinsklimaat (indien nodig). Daarnaast laten verschillende onderzoeken zien dat het betrekken van zowel ouders als jongere effectiever is dan het betrekken van een van beide (Smit, 2008; Spoth et al. 2008). Om beide redenen richt de interventie zich ook op de ouders.

3.3 Verantwoording

Het programma Romeo bestaat uit een gedifferentieerd aanbod van werkvormen. De verschillende type middelen bieden de mogelijkheid om rekening te kunnen houden met de leerstijlen van de jongen (visuele, talige, fysieke en metacognitieve leerstijlen) (Van den Berg, 2010) ten behoeve van responsief handelen (Van der Laan e.a., 2006). Door sociale interactie tussen de jongen en zijn mannelijke begeleider aan de hand van film, discussie en prikkelende vragen, directe ervaringen door spel en rollenspellen en ten slotte reflectie bijvoorbeeld met de prenten uit het vlaggensysteem, wordt een leerproces in gang gezet (Vygotsky, 2005). Hiermee wordt hij op verschillende wijze aangezet tot nadenken en bewustwording van eigen gedachten en gevoelens, en worden vaardigheden aangeleerd die bij thema's gerelateerd aan seksualiteit, liefde en relaties aan bod komen.

De begeleider heeft een centrale rol; de werkrelatie is een belangrijk middel (Elvins & Green, 2008) en een algemeen werkzame factor (Van Yperen in: Uitermark e.a., 2012). Met het creëren van voldoende veiligheid en vertrouwen is de begeleider in staat om aan seksualiteit gerelateerde thema's bespreekbaar te maken en de jongere te stimuleren hierover kennis te vergaren, een mening te vormen, gevoelens te herkennen en te oefenen met relevante vaardigheden, zoals het aangeven van eigen grenzen en wensen (De Neef & Van Dijk, 2010; Shrik & Saiz, 1992). Kennis is een belangrijke voorwaarde voor het maken van verstandige keuzes (Fischer e.a., 1999). Ondanks dat op school veel informatie over seksualiteit wordt verschaft, blijkt de kennis nog niet optimaal (De Graaf e.a., 2012). In het programma is bij ieder thema een kenniscomponent opgenomen.

Bovendien biedt de werkrelatie de jongen de mogelijkheid tot sociaal leren (Bandura, 1971). De begeleider fungeert binnen Romeo als mentor en rolmodel (Foolen e.a., 2013). Met een outreachende werkwijze laat de begeleider de jongen in de eigen leefomgeving zien welke houding en gedrag passend is en sluit hij aan bij wat voor de jongen belangrijk is (om te doen) (Barnhoorn e.a., 2013). Met het gezamenlijk afwegen van voor- en nadelen van gedragingen zet de begeleider een verandering van attitude in gang (O'Keefe, 2002) of wijst hij de jongen op eigen ambivalentie ten opzichte van veranderen (Koning et al, 2010; Rollinck & Miller, 2002).

Jongens die risicogedrag op seksueel en relationeel gebied vertonen, hebben (deels) onrealistische en onjuiste betekenissen en motieven ten aanzien van seks, geslacht en relaties. Reflectie op eerdere ervaringen helpt de jongen bewust te worden van de denkfouten die ten grondslag liggen aan zijn eigen gedrag (cognitieve herstructurering) (Beck, 1999). Bovendien zal de jongen wanneer hij beseft dat er andere betekenissen en motieven bestaan die beter kunnen werken, deze alternatieven aannemen (Van Yperen, Booy en Vander Veldt, 2003). Binnen Romeo oefent de jongen met de cognitief-gedragstherapeutische middelen om vanuit een ander perspectief (in plaats van de irrationele cognitie) naar dezelfde situatie (gerelateerd aan seksualiteit) te kijken en ervaart hij dat daar een andere manier van reageren bij hoort, wat weer andere gevoelens oproept. Op die manier verwerft hij nieuwe sociale en probleemoplossende vaardigheden (Meij & Boendermaker, 2008), die naast het voorkomen van herhaling van risicogedrag in zijn algemeenheid ook relevant zijn voor het versterken van de seksuele interactiecompetentie. De cognitief-gedragstherapeutische focus is een werkzame factor in secundaire preventieprogramma's (Van der Put, Assink, Stams & De Vries, 2013). Reflecteren op eigen gedrag, vraagt echter wel om een gemotiveerde houding. Hiervoor wordt motiverende gespreksvoering toegepast (Rollinck en Miller, 2002) en gebruik gemaakt van de schaal-, uitzonderings- en wondervragen uit de oplossingsgerichte therapie (Bartelink 2013).

Bewustwording van de invloed van groepsdruk, vrienden, internet en sociale media is een belangrijk middel (en expliciet thema binnen Romeo) om herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de toekomst te voorkomen. Met behulp van de cognitieve interventies leert de jongen terug te kijken op zijn gedrag en de relatie met de invloeden van zijn omgeving, om vervolgens met de begeleider na te denken over alternatieven voor gedrag.

Verschillende onderzoeken tonen aan dat het betrekken van zowel ouders als jongeren effectiever is dan het betrekken van één van beide (Foolen e.a., 2013). Ook in het werken met ouders is het opbouwen van een werkrelatie een belangrijke

voorwaarde voor effect. Door middel van psycho-educatie biedt de Romeo- begeleider informatie, steun en advies over de seksuele ontwikkeling van hun zoon en denkt hij met ouders die problemen ervaren, over een oplossing. De toepassing van schaal-en uitzonderingsvragen vanuit de oplossingsgerichte therapie zijn hierbij ondersteunend (Bartelink, 2013). Ouders worden partner in het programma door hen 'op te leiden' in de methode van het vlaggensysteem, waarmee zij beter in staat zijn seksueel grensoverschrijdend gedrag te duiden, en adequaat te reageren op seksueel gedrag. Hiermee wordt beoogd de jongen de nodige experimenteerterruimte te bieden, die nodig is voor zijn ontwikkeling.

Als ouders niet willen meewerken of er (bijvoorbeeld cultuurgebonden) factoren in de weg staan om mee te kunnen werken als partner in de begeleiding, dan gaat de begeleider op zoek naar een ander ondersteunde figuur in het netwerk van de jongen (Pels, 2006; Bronfenbrenner, 1995/2006). Dit doet hij samen met de jongen aan de hand van de sociale omgevingsanalyse, waarin waardering van personen in eigen omgeving onderdeel is van de oefening. De schaal-en wondervraag bieden de jongen inzicht in de reden om deze persoon te betrekken en concrete aanknopingspunten voor ondersteuning (Bartelink, 2013)

In tabel 6 (zie bijlage) is de relatie tussen de aan te pakken factoren, subdoelen, methodiek en aanpak schematisch samengevat.

3.4 Werkzame elementen

De werkzame elementen in de aanpak zijn onder te verdelen in

A. Algemeen werkzame factoren

1. Er wordt gewerkt met een duidelijke structuur die is vastgelegd in een programma met een duidelijke fasering.
2. Aandacht voor programma-integer werken is ondergebracht in het ondersteunend werkproces van de gedragswetenschapper verbonden aan Romeo.
3. De begeleiders zijn goed opgeleid en hebben veel kennis van de seksuele ontwikkeling en aanverwante thema's en ervaring in het begeleiden van jongens met gedragsproblemen.
4. De werkrelatie cliënt - begeleider; de begeleider hanteert een heel persoonlijke en oplossingsgerichte en niet veroordelende houding waarmee een emotionele werkrelatie kan worden opgebouwd en gezamenlijk doelen worden gesteld (Barnhorn e.a., 2013; Elvins en Green 2008; Shrik en Saiz, 1992).

B. Specifiek werkzame factoren:

5. Er wordt gebruik gemaakt van modellering en een cognitief gedragsmatige focus; dit zijn essentiële onderdelen in een preventieve aanpak (De Vries e.a, 2013) en voor gedragsverandering (verwijzing toevoegen).
6. Door praktische oefeningen (rollenspelen, voordoen, feedback geven e.d.) en opdrachten doen de jongens ervaringen op; hierdoor zal de gedragsverandering beter beklijven (Sukhodolsky e.a., 2004).
7. De begeleider heeft een cultuursensitieve houding gericht op erkenning, respect en reciprociteit (wederzijdse nieuwsgierigheid). De begeleiders hebben zelf verschillende culturele achtergronden waardoor ze met kennis en ervaring kunnen praten over cultuurspecifieke onderwerpen en gevoeligheden (Pels, 2006).
8. Er wordt gewerkt met ouders én de jongen, mits de inzet van ouders ontoereikend is of zij niet willen, dan wordt er gezocht naar sociale steun uit eigen omgeving.
9. Door de verscheidenheid aan werkvormen profiteren jongens met verschillende leerstijlen van het aanbod en zorgt de afwisseling voor motivatie om aan de slag te gaan.
10. De aanpak is seksespecifiek: er wordt gewerkt met mannelijke begeleiders.

4. Uitvoering

4.1 Materialen

Voor de uitvoering van de interventie 'Romeo' zijn de volgende materialen beschikbaar:

- Methodiekhandleiding voor begeleiders met hierin opgenomen alle middelen met gebruiksaanwijzing;
- Werkboek met werkbladen;
- Het boekje 'Verliefdheid & Seks' voor jongens (Vos & Bontes, 2012);
- You Tube account met filmmateriaal dat gebruikt wordt voor de inzet van de middelen;
- Speelkaarten voor de Doos van Pandora;
- De rode koffer van Rutgers WPF;
- De flyer: 'Over de grens? Seksueel opvoeden met het Vlaggensysteem' (Movisie, 2011);
- De folder van RutgersWPF: "De seksuele ontwikkeling van kinderen en wat ouders kunnen doen";
- Registratie mogelijkheden via www.Bergop.net (vragenlijsten en plan van aanpak).

Voor de werving is er beschikbaar:

- Foldermateriaal, posters en stickers;
- Website;

- Aanmeldformulier.

Voor de evaluatie van de interventie de vragenlijsten:

- Sier (Seksuele Interactie en Relaties) (Bontes & Konijn, 2013);
- 'Cliënttevredenheid' en 'Doelrealisatie'.

4.2 Type organisatie

De interventie Romeo kan worden uitgevoerd door het jeugdwelzijnswerk, ambulante jeugdzorg en een (semi)residentiële instelling.

4.3 Opleidingen en competenties

Voor de begeleiders en gedragswetenschapper gelden de volgende opleidingseisen

- Relevante HBO- opleiding voor jeugdhulp (begeleiders) en WO-opleiding (gedragswetenschapper);
- Getraind in de Instapmethodiek, inclusief motiverende gespreksvoering, oplossingsgericht werken en outreachend werken (Elling & Melissen, 2007) en het Vlaggensysteem (Repetur & Doornink, 2011);
- vierdaagse opleiding van Spirit 'Seksualiteit en opvoeden' (Qpido, 2013);
- Training Romeo (zie 'implementatie en overdraagbaarheid').

Vaardigheden:

- Het bespreekbaar kunnen maken van seks en aan seksualiteit gerelateerde thema's met jongens op een manier die aansluit bij zijn leeftijd en ontwikkeling;
- Een functionele gedragsanalyse kunnen maken en deze vertalen naar een plan van aanpak;
- Uitvoering kunnen geven aan cognitieve(gedrags)interventies, technieken en praktische oefeningen gericht op kennisvergroting, betekenisgeving en attitudeverandering;
- Vlaggensysteem kunnen toepassen;
- Veiligheid en vertrouwen creëren en positief rolmodel zijn;
- Inzicht in cultuurspecifieke aandachtspunten en hierop kunnen anticiperen;
- In staat tot het opbouwen van een werkrelatie en de functie van rolmodel in te vullen.

Extra vaardigheden gedragswetenschapper:

- Ondersteuning, werkbegeleiding en supervisie bieden op bovengenoemde vaardigheden.

4.4 Kwaliteitsbewaking

Na afronding van de training Romeo start de Romeo-begeleider met de intervisie in groepjes (zie 1) en individuele werkbegeleiding onder leiding van de gedragswetenschapper (zie 2).

1) Intervisie vindt eenmaal per kwartaal plaats met de vaste groep Romeo-begeleiders, met als doel:

- Monitoren van de programma-integriteit;
- Kennis, vaardigheden en basishouding van de begeleiders versterken.

2) Individuele werkbegeleiding vindt in verschillende frequentie plaats, mede afhankelijk van de complexiteit van de casus en de behoefte van de Romeo-begeleider. Met als doel:

- Het monitoren van de kwaliteit van individuele trajecten;
- Het voorbereiden van de afronding;
- Bespreken van knelpunten en successen gedurende het traject.

Eenmaal per jaar vindt er een programma-evaluatie plaats. Hierin wordt geëvalueerd of de beoogde doelgroep wordt bereikt, het programma wordt uitgevoerd zoals bedoeld en de resultaten positief zijn. Discussie leidt tot conclusies wat goed gaat en wat beter kan.

Ter voorbereiding wordt informatie verzameld over selectie en aanmelding (bij de gedragswetenschapper), en informatie uit de registratie over cliëntensysteem, de uitkomsten van de begin- en eindmetingen op de SIER-vragenlijsten, cliënttevredenheid en doelrealisatie, en dit wordt geanalyseerd. Doel van de programma-evaluatie:

- Inzicht krijgen in wat goed gaat en wat beter kan;
- Inhoud en uitvoering van de module (kwaliteit) verder ontwikkelen op basis van de uitkomsten.

4.5 Randvoorwaarden

De organisatorische randvoorwaarden zijn:

- Beschikbaarheid van goed opgeleid en getraind personeel (onder andere deelname aan de training specifiek gericht op het

eigen maken van het programma Romeo);

- Beschikbaarheid van materiaal voor de werving van de doelgroep en ten behoeve van de uitvoering van de interventie;
- Een goed registratiesysteem waarin cliëntgegevens kunnen worden vastgelegd (NAW-gegevens, relevante rapportages die worden aangeleverd bij aanmelding en contactgegevens verwijzer, aanmeldformulier), waarin bevindingen uit onderzoek gestructureerd kunnen worden vastgelegd, waarin vragenlijsten kunnen worden vastgelegd en groepsgewijs kunnen worden geanalyseerd (te genereren informatie) en plan van aanpak met begeleidingsdoelen en evaluatie is opgenomen.

4.6 Implementatie

Het Amsterdamse Expertisecentrum Qpido is eigenaar van de interventie Romeo en verantwoordelijk voor regie- en kwaliteitsbewaking. Zij verzorgt de opleiding van toekomstige in- en externe uitvoerders en supervisors van het programma Romeo.

Voor de implementatie van het programma Romeo zijn de volgende trainingen beschikbaar:

1. Training 'Seksualiteit en Opvoeden'. Dit is een basistraining van 4 dagdelen die professionals helpt in het versterken en vergroten van hun vaardigheden bij het bespreekbaar maken van seksualiteit, zie www.qpido.nl.
2. Training 'Romeo' (zie tabel 5, bijlage). Iedere medewerker die Romeo gaat uitvoeren volgt deze 5 dagdelen durende training (zie schema) en houdt een persoonlijk logboek bij om te reflecteren en voor zichzelf ontwikkel- en actiepunten te noteren voor het vervolg. In de intervisiebijeenkomsten die viermaal per jaar plaatsvinden (gefaciliteerd binnen de eigen organisatie) wordt op thema's uit de basisopleiding teruggekeken en geoefend met aangeleerde vaardigheden.
3. Vernieuwingsbijeenkomst, waarin doorontwikkeling van de interventie centraal staat.

De gedragswetenschapper en beleidsmedewerker (of vergelijkbare functies binnen een organisatie voor jeugdzorg) zijn spil in het web ten behoeve van implementatie en overdraagbaarheid binnen eigen organisatie. Zij worden vanuit Qpido ondersteund in het uitvoeren van trainingsonderdelen (weergegeven met een ster), zodat zij in de toekomst eigen medewerkers kunnen opleiden. Tevens nemen zij namens de organisatie deel aan de jaarlijkse 'vernieuwingsbijeenkomst' georganiseerd door Qpido waarin doorontwikkeling centraal staat (optioneel).

4.7 Kosten

De kosten van de interventie zijn opgebouwd uit aanschaf- en onderhoudskosten, en uitvoeringskosten.

Aanschaf-en onderhoudskosten:

Dit bestaat uit de training Seksualiteit en Opvoeden en de Romeo training en deelname aan de 'vernieuwingsbijeenkomst' van 4 uur per jaar. Deze bestaan respectievelijk uit 4 dagdelen (4 uur) en 5 dagdelen en wordt gegeven door 2 trainers. De kosten per training zijn € 2.688,- voor Seksualiteit en Opvoeden (bij 8 deelnemers) en € 3.360,- voor de Romeo training.

En de materiaalkosten bestaan uit de kosten voor de methodiekhandleiding (25 euro), Verliefdheid en Seks boekje (15 euro), de speelkaarten voor de Doos van Pandora (10 euro) en de Romeo koffer waarin de materialen worden geleverd (85 euro). De rode koffer van Rutgers WPF is te verkrijgen via Rutgers WPF en kost 62,50 euro. De materiaalkosten bedragen in totaal € 197,50.

Uitvoeringskosten

De uitvoering van een Romeo traject per cliënt bestaat uit 12 X 1,5 uur begeleiding.

De kwaliteitszorg, waaronder werving van cliënten, screening van de aanmelding, werkbegeleiding en supervisie kost gemiddeld 4 uur per week op basis van 25 cliënten op jaarbasis en dient te worden uitgevoerd door de gedragswetenschapper specifiek verbonden aan Romeo.

6. Onderzoek naar effectiviteit

6.1 Onderzoek in Nederland

Onderzoek naar de uitvoering

Ad. A. Procesevaluatie Romeo, uitgevoerd door N. de Vos en C. Konijn. Amsterdam Spirit, 2014 (interne publicatie).

Ad. B. Het onderzoek betreft een procesevaluatie.

In de procesevaluatie van Romeo worden de volgende vragen beantwoord:

1. Bereikt Romeo de beoogde doelgroep?
2. Wordt Romeo in de praktijk uitgevoerd zoals bedoeld?

3. Welke resultaten worden bereikt met Romeo? (doelrealisatie en probleemafname)
4. Hoe ervaren de begeleiders en de jongens de uitvoering van Romeo?
5. Welke aanbevelingen zijn er op basis van de procesevaluatie voor de verdere ontwikkeling van Romeo?

In 2014 zijn er 14 trajecten van Romeo afgesloten: deze jongens en hun vijf begeleiders zijn geïnterviewd voor dit onderzoek. Slechts 4 jongens zijn telefonisch bereikt. Van de overige tien jongens waren er negen telefonisch niet meer te bereiken en één jongen kreeg geen toestemming van zijn ouders om te reageren op ons verzoek. Daarnaast zijn de aanmeldingsformulieren geanalyseerd.

Ad C Uitkomsten

Doelgroep

De jongens die bereikt zijn, behoren tot de doelgroep. Omdat er verder geen zicht is in de omvang van de doelgroep in Amsterdam en omgeving, is niet te zeggen in hoeverre de doelgroep wordt bereikt. De jongens zijn tussen 12 en 18 jaar en alle jongens hebben vragen of problemen met seksualiteit en relaties. Het merendeel van de jongens (62%) wordt aangemeld door leerkrachten en maatschappelijk werkers uit het onderwijs, 19% vanuit de eerste lijn (wijkteams, huisarts) en ook 19% vanuit de jeugdzorg en de jeugdbescherming. Bij de aanmeldingen zijn drie groepen te onderscheiden: (1) jongens die seksueel overschrijdend gedrag vertonen en acceptabel gedrag niet kunnen onderscheiden van onacceptabel gedrag, (2) jongens die geen afwijkende norm op het gebied van seksualiteit en omgang met vrouwen hebben, maar die wel seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen, meestal vanwege groepsdruk, (3) jongens die vragen of problemen hebben met betrekking tot seksualiteit en relaties of weerbaarder willen worden.

Uitvoering van Romeo

De afgesloten Romeo-trajecten duurden gemiddeld zo'n 17 weken. De bijeenkomsten waren wekelijks, soms vaker maar ook soms een keer per twee weken. De sessies duurden gemiddeld 1 tot 1,5 uur.

De begeleiders hebben bij de uitvoering van het programma geen moeite met toepassing van de cognitief-gedragstherapeutische focus. Zij hebben hier ook ervaring mee omdat een aantal van hen hulp verleend aan jongens met grensoverschrijdend gedrag in de vorm van delinquentie en schoolverzuim. Ook zijn de begeleiders allen getraind in het geven van 'Liefde is' (een lesprogramma voor middelbare scholieren over seksualiteit, liefde, relaties, grenzen en dwang); dat maakt dat zij een aantal middelen die zowel onderdeel zijn van Romeo als van dit lesprogramma goed in de vingers hebben. Tot slot blijkt uit de evaluatie dat de begeleiders niet alle thema's met de jongens aansnijden en niet alle middelen inzetten. De module met ouders is niet uitgevoerd. De programma-integriteit laat dus te wensen over, waarbij aangegeven moet worden dat nog niet alle begeleiders ingewerkt waren in de vernieuwde versie van Romeo.

Ervaringen

De jongens geven aan dat de thema's die behandeld worden binnen Romeo tegemoet komt aan hun vragen over seksualiteit. Ze vinden het programma leerzaam omdat ze leren anders te denken, leren over eigen grenzen en wensen, en om beter om te gaan met meisjes. Ze geven aan dat het huiswerk dat ze krijgen, hen aanzet om zelf goed over het onderwerp na te denken. Ze ervaren een prettige begeleiding omdat afspraken worden nagekomen en er een vertrouwelijke sfeer is waarin ze alles kwijt kunnen en het ook leuk vinden om over de onderwerpen te praten. Daarnaast vinden ze het leuk dat er verschillende werkvormen worden gebruikt en niet alleen gepraat.

De begeleiders staan achter het programma: ze vinden de inhoud en opbouw van het programma sterk en ervaren dat de jongens profiteren van het aanbod. Ze voelen zichzelf competent om met de doelgroep om te gaan en ervaren dat zij in staat zijn om een hechte vertrouwensband op te bouwen waarin de jongens heel open zijn over seks en eigen ervaringen.

Resultaten

De jongens hebben (voor zover bekend) geen seksueel grensoverschrijdende gedragingen vertoond tijdens deelname aan Romeo. De begeleiders geven aan dat de jongens meer weten van seksualiteit, omgang met meisjes en relaties, hun grenzen beter herkennen, weerbaarder zijn geworden en dat hun houding positief is veranderd. De begeleiders baseren dit oordeel op gesprekken met de jongens over de resultaten en het bespreken van casussen met collega's. Een enkele keer geeft school aan verbetering te zien, maar meestal krijgen de begeleiders geen feedback van school.

Conclusies en aanbevelingen

Deze eerste procesevaluatie is beperkt (14 trajecten) maar de beoogde doelgroep lijkt te worden bereikt en de ervaringen van de jongens en de begeleiders zijn positief. Het programma Romeo levert een aanzet tot een positieve ontwikkeling. De programma-integriteit laat echter nog wel te wensen over. Sommige thema's en middelen zijn niet uitgevoerd. Ook de SIER-vragenlijst is niet ingevuld aan begin en einde van Romeo zodat geen precies inzicht is verkregen van de resultaten.

Aanbevelingen zijn dan ook:

- (1) De begeleiders dienen opnieuw training te krijgen in hoe het programma dient te worden uitgevoerd. Daarnaast dient de

werkbegeleiding of intervisie een grotere rol te krijgen in het bewaken van de programma-integriteit.

(2) Het invullen van de vragenlijst SIER en het betrekken van ouders en het oefenen met de middelen die met ouders worden uitgevoerd, verdient aandacht te krijgen in de training.

(3) De gedragswetenschapper van Romeo moet de begeleiders meer voorinformatie van de aanmelder over de jongen verschaffen.

De aanbevelingen hebben geleid tot de volgende acties:

Er is een plan gemaakt om de implementatie op genoemde onderdelen opnieuw uit te voeren. Hiervoor worden de intervisiebijeenkomsten en de individuele werkbegeleiding benut en zal een extra training specifiek voor het betrekken van ouders worden gegeven.

Sinds de uitvoering van de procesevaluatie wordt van ieder afgesloten programma door de hulpverlener vastgelegd welke middelen zijn ingezet per module en de resultaten op de doelen geregistreerd.

In de werkbegeleiding wordt standaard aandacht geschonken aan de duur van het programma, welke thema's en middelen er worden ingezet en op welke wijze en wanneer in het traject de ouders worden betrokken.

Door de gedragswetenschapper is een plan gemaakt om meer jongens te bereiken met Romeo.

De SIERlijst en de overige vragenlijsten zijn digitaal beschikbaar.

6.2 Onderzoek naar vergelijkbare interventies

N.v.t.

7. Overige informatie

7.1 Ontwikkeld door

Qpido/Spirit Jeugd en Opvoedhulp

7.2 Websites

www.qpido.nl

8. Aangehaalde literatuur

Aken, M., de Wit, J., Slot, W. (2007) Psychologie van de adolescentie. HB uitgevers, Baarn. Pag. 110-124.

Bandura, A. (1971) The social Learning Theory. Morristown: General learning press.

Barnhoorn, J. Broeren, S. Distelbrink, M. Greef de, M., Grieken van A., Jansen, W., Pels, T., Pijnenburg, H. Raat, H. (2013) Verkenning van kennis en kennishiaten voor het Zon MW programma Effectief werken in de jeugdzorg. ZonMW.

Bartelink, C. (2013) Wat werkt: Oplossingsgerichte therapie?, Binnengehaald op 15 juli 2013 op [http://www.nji.nl/nl/\(311053\)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Oplossingsgerichtetherapie.pdf](http://www.nji.nl/nl/(311053)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Oplossingsgerichtetherapie.pdf)

Beck, J. S. (1999). Basisboek cognitieve therapie. Baarn: Uitgeverij Intro.

Berg van den, F (2010) Van de werkvloer. Vakblad voor opleiders in gezondheidszorgonderwijs, 7, 18-19.

Boendermaker, L., Ince, D. (2008) Geen tucht en discipline, maar oudertraining en therapie. Effectieve jeugdinterventies tegen jeugd delinquentie. Jeugd en co, 26, kennis 04, 26-38.

Bronfenbrenner, U & Ceci, S.J. (1995) Nieuwe theorievorming over 'nature' en 'nurture' vanuit het oogpunt van ontwikkeling: een bio-ecologisch model. In: Literatuurselectie Kinderen en Adolescenten, 2, 4, 412-446.

Crone, E. (2008) Het puberende brein. Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie. Uitgeverij Bert Bakker Amsterdam.

Eihgenraam, K, Bartelink, C, Daru, S, Kooijman, K., Gastel van, W (2014) Toelichting bij Instrument Risicotaxatie Seksueel grensoverschrijdend gedrag. Nederlands Jeugdinstituut Utrecht, oktober 2014.

Elling, M.W., Melissen, M. (2007) Handboek Nieuwe Perspectieven, versie 2007. Woerden: Adviesbureau van Montfoort, Spirit Jeugd en Opvoedhulp.

Elvins, R., Green, J. (2008) The conceptualization and measurement of therapeutic alliance: an empirical review. Clinical Psychological review 28, 1167-1187.

Frans, E. & Franck T. (2010) Vlaggensysteem. Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend

gedrag. Apeldoorn: Garant.

Frans, E., Franck, T., Decrean Van, E. (2011) Over de grens? Seksueel opvoeden met het vlaggensysteem. Movisie en Sensoa.

Fisher W. A., Williams S. S., Fisher J. D., Malloy T. E. (1999). Understanding AIDS risk behavior among sexually active urban adolescents: An empirical test of the information-motivation-behavioral skills model. *AIDS and Behavior*, 3(1), 13-23.

Foolen, N., Ince, D., Baat de, M., Daamen, W. (2013) Wat werkt bij gedragsproblemen en gedragsstoornissen? Binnengehaald op 15 juli 2015 op http://www.nji.nl/nl/WatWerkt_Gedragsproblemen.pdf

Gijs, L., Gianotten, W., Vanwesenbeeck, I., Weijnenborg, P. (2004) Seksuologie. Bohn Stafleu van Loghum.

Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005. RNG-Studies nr. 7. Delft: Eburon.

Graaf, H. de, & Vanwesenbeeck, I. (2006). Seks is een game. Gewenst en ongewenst seksueel gedrag van jongeren op internet. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Graaf, H. de, Nikken, P., Janssens, K., Felten, H. & Berlo, W. van (2008). Seksualisering: Reden tot zorg? Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Nederlands Jeugdinstituut/MOVISIE

Graaf, H. de, Kruijjer, H., Acker, J. van, & Meijer, S. (2012). Seks onder je 25e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012. Delft: Eburon.

Haas, de S. (2013) Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen. *Rutgers WPF. Tijdschrift voor de seksuologie* (201), 36-2, 136-145.

Höing, M. (2008). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Girls' Talk'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload op 11/02/2013 van <http://www.nji.nl> > Databank effectieve jeugdinterventies.

Konijn, C., Bontes, M. (2013) SIER Seksuele Interactie En Relaties. Amsterdam: Spirit Jeugd en Opvoedhulp.

Konijn, C. (2013) Move2Learn. Sociale en cognitieve vaardigheidstraining voor individuele jongeren van 12 tot 18 jaar. Amsterdam: Spirit Jeugd en Opvoedhulp.

Laan, A.M., van der Blom, M. (2006) Jeugddelinquentie: risico's en bescherming. Bevindingen uit de WODC Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005. Den Haag: WODC.

Meij, H., & Boendermaker, L. (2008). Oorzaken en achtergronden van een problematische ontwikkeling. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Ministerie van Volksgezondheid, welzijn en sport, Seksueel grensoverschrijdend gedrag, een handleiding voor professionals. Movisie, Utrecht, augustus 2014

Neef de M., van Dijk L. (2010). Achtergronden van inadequaat anticonceptiegebruik bij jongeren. Utrecht: Rutgers WPF.

O'Keefe, 2002; Attitudes en uitkomstverwachtingen. In Brug, J., Assema, P., Lechner, L. (2007) Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering: een planmatige aanpak. Van Gorcum.

Pardoen, J., & Pijpers, R. (2006). Verliefd op internet. Over het internetgedrag van pubers. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Pels, T & Vollenbergh, W. (2006). Diversiteit in opvoeding en ontwikkeling. Amsterdam: Aksant.

Put, C. van der, Assink, M., Stams, G.J., Vries, S. de (2013). Effectief vroegtijdig ingrijpen. Een verkennend onderzoek naar effectief vroegtijdig ingrijpen ter voorkoming van ernstig delinquent gedrag. Universiteit van Amsterdam: Faculteit Pedagogische Wetenschappen.

Repetur, L., Doornink, N. (2011) Methodebeschrijving Vlaggensysteem. Databank Effectieve sociale interventies. Movisie, 2011.

Rollinck, S. & Miller, W.R. (2002) Motivational interviewing: Preparing People For Change. Guilford Publications 2002, 2nd.Edition.

RutgersWPF (2011) Jongens en seks, begeleiding bij een gezonde seksuele ontwikkeling. (Brochure beschikbaar op www.rutgerswfp.nl)

RutgersWPF (2011) De seksuele ontwikkeling van kinderen en wat ouders kunnen doen. (Brochure beschikbaar op www.rutgerswfp.nl)

Shrik, S.R., Saiz, C. (1992) Clinical, empirical and developmental perspectives on the therapeutic relationship in child psychopathology, *Development and Psychopathology* 4, 713-728.

Smet, S. de, & Mahjoub, S. (2008). *Op het scherp van het net: Een verkennende studie over jongeren, internet en betaalseks*. Anderlecht: Impresor.

Straver, C.J. (1980). *Jong zijn en contact zoeken*. Deventer: Van Loghum Slaterus.

Sukhodolsky, D.G., Kassinove, H. & B.S. Gorman (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: a meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 247-269.

Yperen, van T (2012) in: Uitermark, J., Gielen A.J., Ham G. (2012) *Wat werkt nu werkelijk? Politiek en praktijk van sociale interventies*. Van Genneep Amsterdam.

Vanwesenbeeck, I., Zessen, G. van, Ingham, R., Jaramazovic, E., & Stevens, D. (1999). Factors and processes in the heterosexual competence and risk: An integrated review of the evidence. *Psychology and Health*, 14, 25-50.

Verhulst, Frank C. (2005) *De ontwikkeling van het kind*. Koninklijke van Gorcum.

Vlerick, E. (2009). Focustraining voor adolescenten (15-18 jaar) met weinig zelfvertrouwen en een negatief zelfbeeld. *Tijdschrift Cliëntgerichte psychotherapie*, 47, 210-225.

Vogelvang, B.O. (2007) *Nieuwe Perspectieven bij Terugkeer, hulp voor jongeren na vrijheidsbeneming. Theoriehandleiding en de trainershandleiding*. Van Montfoort/ Spirit.

Vos, A. & Bontes, M. (2012) *Verliefdheid en Seks*. Amsterdam: Expertisecentrum Seksespecifieke hulpverlening Qpido/ Spirit Jeugd en Opvoedhulp

Vygotsky, L. (2005) In: Beemen van, L. (2006) *Ontwikkelingspsychologie*. Wolters Noordhof.

WHO Regional Office for Europe & BZgA (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Keulen: Federal Centre for Health Education & BZgA.

Yperen, T. van, Booy, Y., & Veldt, M. C. van der (2003). *Vraaggerichte hulp, motivatie en effectiviteit jeugdzorg*. Utrecht: NIZW.

Zwiep, C. (2012) *Seksuele ontwikkeling. Methodiek voor pedagogische begeleiding in de kinderopvang en in het basisonderwijs*. SWP Uitgeverij.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

